

извући закључке. Ове и друге тешкоће претежно су успешно савладане. Међутим, на појединим местима срећу се извесна симплифицирања појава и догађаја — што је умесно приметио Фуад Мухић, местимична пренаглашеност деловања закона вредности, затим недовољна углађеност текста, понављања већ реченог и други недостаци мање природе. Но све то у основи не умањује значај који ова књига има по многим својим особинама. Она заслужује да се на њу осврћу научни радници у области друштвених наука, особито правници, социолози и економисти.

Др Живомир С. Ђорђевић

## О ЈЕДНОМ СХВАТАЊУ ЗАКОНА ВРЕДНОСТИ

*Поводом Социологије права проф. Леградаћа*

Једно од најспорнијих питања економске теорије јесте питање места и улоге закона вредности, питање садржине и форме које закон вредности има у регулисању токова друштвене репродукције. Ово се у пуној мери односи и на социјалистичку економску теорију и њене одразе на привредну праксу. Природно је да се на једном месту не може дати ни приказ ни пресек најразличитијих гледишта изражених у многобројним расправама. На овом месту ограничићемо се на схватање закона вредности које заступа проф. др Рудолф Леградаћ у својој књизи „Социологија права“ (1), јер је то схватање, по нашем мишљењу, атипично.

Не сматрајући себе довољно квалификованим и компетентним за потпунију и адекватнију оцену поменуто књиге са различитих аспеката, мислимо да је аутор, када је већ себи ставио у задатак да друштвени развитак објасни историјски, имајући у виду различите аспекте тога развитка, морао неке основне економске законе, економске односе, категорије и феномене прецизније и систематичније да одреди.

Пошто су и економски закони један од облика закона друштвеног развитка, то је веома тешко концизно, експлицитно и кондизовано објаснити суштину и једних и других, а посебно њихове компликоване узајамне односе схваћене у динамичком процесу превазилажења, укидања и мењања. Уместо да кроз објашњење општих социолошких закона друштвеног развитка утврди и одреди место економских закона као закона друштвене основе који су према томе примарни и одређујући за законе друштвене надградње, аутор је, по нашем мишљењу, учинио покушај уклапања економских закона у опште социолошке законе, иако не поричемо чињеницу да је аутор при том дао примат економским законима. Тако нпр. аутор пише: „Опћи закон развитка друштва кога је открио Маркс,

(1) Леградаћ, др Рудолф: *Социологија права*, Београд, Савремена администрација 1965. г.

јесте, како смо већ видјели у томе, да друштвено уређење (начин производње, продукциони односи) зависе од степена развитка друштвених производних снага...“ и даље: „Овај опћи закон развитка друштва испољава се у свакој фази или етапи развитка на специфичан начин или у посебном облику. У периоду класног друштва овај опћи закон се испољава као *економски закон вриједности* (курзив аутора). А са своје стране закон вриједности се у свакој формацији класног друштва (робовласничкој, феудалној и капиталистичкој) испољава на специфичан начин који је карактеристичан за ту друштвену формацију. Закон вриједности је објективни закон развитка друштва робних произвођача“ (2).

Из предњег цитата недвосмислено јасно произилази да је аутор идентификовао опште социолошке законе развитка друштва и општи закон друштвене производње.

Не улазећи у полемику који су општи социолошки закони друштвеног развитка, као аргуменат за нашу горе наведену тврдњу послужићемо се Марксовом дефиницијом закона сразмерне расподеле укупног фонда рада на разне делатности. Тај општи закон друштвене производње дефинисао је Маркс у свом познатом писму Кугелману од 11. јула 1868. г. на следећи начин: „Свако дете зна да би скапала свака нација која би, нећу да кажем за годину дана, него за неколико недеља обуставила рад. Исто тако зна свако дете да масе производа које одговарају различитим потребама, изискују различите и квантитативно одређене масе укупног друштвеног рада. Да одређени облик друштвене производње ни у ком случају не укида ову *неопходност поделе* друштвеног рада у одређеним пропорцијама него да само може изменити њен *начин испољавања* — очигледно је само по себи. Природно закони се уопште не могу укинути. У различитим историјским приликама може се једино мењати облик у коме се ти закони испољавају. А облик у коме се ова пропорционална подела рада испољава у друштвеном стању у коме повезаност друштвеног рада постоји у виду *приватне размене* индивидуалних производа рада и јесте *прометна вредност* тих производа“ (3) (курзиви аутора).

Из напред наведеног је јасно да тај општи закон сразмерне расподеле укупног друштвеног фонда рада на разне делатности, делује снагом природног закона, те да према томе важи у свим друштвено економским формацијама, независно од тога да ли су класне или бескласне структуре, независно од тога да ли у њима доминантно место има натурална или робна привреда. Закон вредности је, према томе, само историјски облик општег закона сразмерне расподеле укупног фонда рада, специфичан за робну производњу. Пошто се кроз механизам деловања закона вредности у робној производњи успоставља привредна равнотежа, то закон вредности има карактер општег закона робне производње. Како међутим постоје три облика робне производње (ситна или проста, капиталистичка и социјалистичка робна производња) то се и закон вредности различито испољава у сваком од та три облика робне производње. Пошто је у робовласничкој

(2) Леградић, др Рудолф, „Социологија права“, бр. 9.

(3) Маркс Карл „Писма Кугелману (1862 — 1874) Култура, Београд, 1951 г. стр.

и феудалној друштвено економској формацији доминантан облик друштвене производње натурална привреда а ситна робна производња секундаран облик, то се, по нашем мишљењу, не може говорити о томе да закон вредности регулише односе у робовласништву и феудализму, како то тврди аутор. Ово се може поткрепити и Енгелсовим ставом из „Допуне и додатка“ III тому „Капитала“ где Енгелс каже: „Марксов закон вриједности има опћу важност, уколико економски закони опће важе, за читав период једноставне робне производње, дакле до оног времена када у овој наступа модификација уласком капиталистичке форме производње...“ и даље: „Марксов закон вриједности има дакле економски опће важење у времену које траје од почетка размјене која претвара производе у робе до петнаестог вијека нашег рачунања“ (4). Међутим, стоји чињеница да привреде робовласничке и феудалне друштвено економске формације нису довољно научно обрађене да би поуздано и категорички могли говорити о њиховим битним карактеристикама и њиховим „регулаторима“. И ако је у њима доминантан облик натурална привреда, ипак се оне међусобно разликују, а разликују се и од натуралне привреде првобитне заједнице. Закон вредности у робовласништву и феудализму регулише само односе у простој робној производњи, која, као што смо рекли, није доминантан већ секундаран облик друштвене производње.

*Др Живорад Мајсторовић*

---

(4) Енгелс Фридрих: „Допуна и додатак трећем свеску „Капитала“, „Капитал“ III, Култура — Загреб, 1948. год. стр. XLII.